

HARIS DERVIŠEVIĆ
(Sarajevo)

SARAJEVSKA KERMANSKA HALIJA (TEPIH) IZ MAHANA

Sažetak

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine posjeduje vjerovatno najveću kolekciju perzijske umjetnosti u Bosni i Hercegovini. Posebno mjesto u etnološkoj zbirci muzeja zauzima safavidska halija iz 17. stoljeća koja je u fokusu ovog rada. Cilj narednog teksta je dokazati izvornost halije, utvrditi njenu dataciju i nalogodavca, te ukazati na razloge prispjeća u Sarajevo.

Ključne riječi: islamska umjetnost, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevska kermanska halija, Kerman vaza halije, Mahan, Šejh Ni‘metullah Velî.

Nakon prosperiteta za vladavine kralja Tvrtka I (1377-1391) Bosansko kraljevstvo polahko je počelo slabiti, a nekadašnja slava nije pomogla da se odupre osvajačkim aspiracijama Osmanskog carstva. Historijski kamen međaš bila je 1463. godina, datum koji označava kraj samostalnosti srednjovjekovne Bosne i njeno pripajanje Osmanskom carstvu. Sa spomenutim datumom započinje usmjeravanja Bosne od centralno-evropskih kulturnih strujanja prema istoku – islamskoj kulturi i civilizaciji, odnosno njenom osmanskome rukavcu. Umjetnička djela nastala tokom četiri stoljeća osmanskog razdoblja idu u prilog činjenici da se islamska umjetnost Bosne i Hercegovine najčešće promatra u okvirima osmanske umjetnosti i arhitekture, pa je također razumljivo zašto bosanskohercegovačke kolekcije umjetnosti sadrže veliki broj umjetničkih djela osmanske provincijalne. Ne treba zanemariti ni prisustvo islamske

umjetnosti drugih stilova i perioda. Prije svega nužno je razmotriti djela perzijske umjetnosti poput rukopisa u Nacionalnoj i Univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine, Orijentalnom institutu, Historijskom arhivu Sarajevo, Bošnjačkom institutu u Sarajevu, Gazi Husrev-begovoj biblioteci, itd.¹

Prisustvo umjetničkih djela iz Perzije u Bosni i Hercegovini može se promatrati iz dva ugla. Jedan dio je dospio s domaćim ljudima koji su odlazili na Bliski istok, a na povratku donosili umjetnička djela i rukotvorine u domovinu. Za pretpostaviti da su se među predmetima nalazili i oni porijeklom iz Perzije. Pojedini primjerci dospijevali su trgovinom, tako je zabilježen podatak da je egipatski trgovac u 18. stoljeću u Sarajevo donio „pedeset srebrenih isfahanskih sablji”.² Kako su Bošnjaci bili u sastavu osmanske vojske nije ih zaobišao ni perzijski front,³ odakle su vjerovatno kao ratni plijen donosili različite predmete safavidske umjetnosti. Drugi važan priliv perzijske umjetnosti uslijedio

¹ Navedene institucije publikovale su kataloge svojih zbirki koji potvrđuju prisustvo rukopisa porijeklom iz Irana, ali i na perzijskom jeziku. *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Nacionalna i univerzitetaska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2011; *Katalog perzijskih rukopisa Orijentalnog instituta u Sarajevu*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1986; *Katalog rukopisa Orijentalnog instituta – lijepa književnost*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1997; *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2009; *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, I-II, Historijski arhiv Sarajevo, Sarajevo, 2010-2011; *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, I-II, Bošnjački institut, Sarajevo, 1997-2003; *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, tom I-XVIII, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2000-2013; Premda lijepa književnost ne ulazi u okvire likovne umjetnosti, čini se bitnim kazati da je ne tako veliki, ali ipak primjetan broj pisaca Bosne i Hercegovine stvarao na perzijskom. Amir Ljubović i Sulejman Grozdanić, *Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1995; Smail Balić, “Pisci na perzijskom jeziku”, u: Smail Balić, *Kultura Bošnjaka : Muslimanska komponenta*, R&R, Zagreb : Tuzla, 1994, 85-86; Fehim Nametak, *Divanska književnost Bošnjaka*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1997, 30-32, 37-41, 116-129, 449-452; Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima : bibliografija*, Svjetlost, Sarajevo, 1973, 89-95; Fevzi Mostarac, *Bulbulistan*, Kulturni centar IR Iran u BiH : Bosančica print, Sarajevo, 2003.

² Hatidža Čar-Drnda, „Integracija nekih Egipćana (Misirijun) u bosansko društvo”, *Prilozi Instituta za istoriju*, 37/2008, Sarajevo, 2008, 36.

³ Salih Sidki Muvekkit Hadžihuseinović, *Povijest Bosne*, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini : El-Kalem : Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 1999, 102; Hamdija Kreševljaković, *Izabrana djela*, 1, Veselin Masleša, Sarajevo, 1991, 171.

je u periodu od 1878. do 1918. godine, odnosno u vremenu kada je *Kaiserliche und königliche Monarchie Österreich-Ungarn* upravljala Bosnom i Hercegovinom. Posredan dolazak perzijske umjetnosti za vrijeme austrougarske uprave naizgled začuđuje, ali upravo zbog toga zahtijeva i zaslužuje dodatno objašnjenje.

ULOGA PERZIJSKE UMJETNOSTI U AUSTRO-UGARSKOJ POLITICI PREMA BOSNI I HERCEGOVINI

Nakon što je na kongresu u Berlinu 1878. godine Austro-Ugarskoj monarhiji povjereno upravljanje Bosnom i Hercegovinom ona je svoju politiku prema nekadašnjoj osmanskoj provinciji kreirala kroz mnoge slojeve i pravce, odnosno od politike vojne akcije do kulturalne propagande. Posljednje navedena imala je važnu ulogu u odvajanju Bosne i Hercegovine od Orijenta i njenom preusmjeravanju Okcidentu, premda politika Dvojne monarhije nikada nije težila apsolutnom eliminisanju istočnjačkog elementa Bosne.

Svoju kulturalnu politiku Beč je vodio kroz formiranje novih institucija⁴ koje su trebale sprovesti u djelo ideju približavanja Bosne zapadnoj Evropi. Najznačajnije institucije ove vrste ustanovljene su u Sarajevu poput Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine osnovanog 1884. godine⁵ koji je imao ključnu ulogu u realizaciji političkih projekata Monarhije. Robert Donia smatra da je Zemaljski muzej imao tri primarna zadatka u svojoj misiji, a to su: ¹) naučni rad s ciljem postepenog uvođenja zapadne civilizacije, ²) demonstracija moći Austro-Ugarske kao sposobne kolonijalne sile i ³) promicanje ideje interkonfesionalnog Bošnjaštva.⁶

Jedan od ciljeva Zemaljskog muzeja bio je pokazati „plemenite namjere” Monarhije prema Bosni i Hercegovini,⁷ dok je ostatku svijeta

⁴ Risto Besarević, *Iz kulturne i političke istorije Bosne i Hercegovine*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, 7-25; Risto Besarević, *Kultura i umjetnost u Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom*, Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1968, 25-60, 683-778; Hamdija Kapidžić ur., *Naučne ustanove u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave*, Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1973.

⁵ Almaz Dautbegović, “Uz stogodišnjicu Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu”, Almaz Dautbegović ur., *Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 1988, 11-13.

⁶ Robert J. Donia, *Sarajevo: Biografija grada*, Institut za istoriju, Sarajevo, 2006, 112-113.

⁷ Maximilian Hartmuth, “The Habsburg Landesmuseum in Sarajevo in its Ideological and Architectural Contexts: A Reinterpretation”, *Centropa* XII/2, New York, 2012, 194-205.

morala pokazati svoje mogućnosti „dobrog kolonizatora”. Priliku da se predstavi kao sposoban kolonizator Austro-Ugarska je dobila na svjetskim izložbama odnosno Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. godine, Međunarodnoj izložbi u Briselu 1897. godine, Jubilarnoj izložbi u Beču 1898. godine i Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine.⁸ Na izložbenim kompleksima na kojima je Monarhija predstavljala sebe kroz paviljone Bosne i Hercegovine očit je sveprisutni saidovski orijentalizam. Na ovom tragu pisala je Andrea Baotić koja kaže da „kumulativna reprezentacija orijentalnog na bosanskohercegovačkim paviljonima funkcionirala na taj način da je prekidala odnos s tradicijom i nije imala stvarnu vezu sa autentičnim lokalnim naslijeđem”.⁹

Presudnu ulogu u kreiranju austrougarske politike imao je Benjámín Kállay (1839-1903), zajednički ministar finansija. On je u biti obnašao dužnost vladinog namjesnika za Bosnu i Hercegovinu, a period njegovog djelovanja u historiografiji naziva se „Kalajev režim”¹⁰ dok se on sam smatra najznačajnijom ličnosti austrougarske administracije u Bosni i Hercegovini.¹¹ Kállay je bio veliki propagator aparata kulturalne politike za konsolidiranje austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini.

KÁLLAY, RAKOVSZKY I SAFAVIDSKA HALIJA¹²

Promicanje „orjantaliziranog“ stila u umjetnosti može se svrstati među promišljenije političke korake Benjámína Kállaya. Ukoliko se na trenutak osvrnemo na arhitekturu, ovaj poduhvat u Bosni i Hercegovini generirao je nekoliko monumentalnih objekata pod okriljem takozvanog „pseudomaurskog“ odnosno „neomaurskog“ stila poput objekta Šerijatske sudačke škole u Sarajevu (1888), Gradske vijećnice u Sarajevu (1896),

⁸ Andrea Baotić, *Mehanizmi institucionalne artikulacije moći u izlagačkoj djelatnosti: bosanskohercegovački “izložbeni kompleksi”*, magistarski rad, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2013.

⁹ Andrea Baotić, “Orijentalizam u prikazima Bosne i Hercegovine pod austrougarskom upravom na svjetskim i međunarodnim izložbama”, *Sophos* 5, Znanstveno-istraživački inkubator : Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 127.

¹⁰ Tomislav Kraljačić, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882-1903)*, Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske, Banja Luka, Srpsko Sarajevo : Istorijski institut akademije nauka i umjetnosti, Beograd : Istorijski institut, Banja Luka, 2000, 75-87.

¹¹ Robin Okey, *Taming Balkan Nationalism*, Oxford, 2007, 55-73.

¹² U tekstu se koristi termin „halija“ umjesto termina „tepih“ i smatram da ova riječ terminološki i kulturološki više odgovara ovoj vrsti bliskoistočnih podnih prekrivača. Želim također dodati da upotreba termina halija u bosanskom jeziku nije nikakav novitet.

Željezničke stanice u Bosanskom Brodu (1896.) i Gimnazije u Mostaru (1902.). Sličnu arhitektonsku matricu Austro-Ugarska je slijedila na međunarodnim izložbama u gradnji bosanskohercegovačkih paviljona¹³ gdje je eklektični neomaurski stil svoje uzore tražio u memlučkoj i safavidskoj arhitekturi, a ne u osmanskoj.

Ugledanje u perzijsku umjetnost za Kállaya je bilo dvojako. Prije svega to je bilo nastojanje da se protežiranjem perzijske i kvazi perzijsko-islamske umjetnosti provede purifikacija osmanskog naslijeđa Bosne i Hercegovine. Druga težnja bila je postepeno formiranje nacionalnog bosanskog sloga čijom se pretečom može smatrati neomaurski stil. Kako bi svoju ideju o većem prisustvu perzijsko-islamske umjetnosti sproveo u djelo Benjámín Kállay je uvidio potrebu za angažovanjem osobe spremne na taj zadatak. Kao najpogodniji odabir pokazao se Baron Albert Béla Rakovszky de Nagyrákó (1860.-1916.), dugogodišnji diplomata s iskustvom koji je prije priključivanja austrougarskoj administraciji Benjámína Kállaya obavljao dužnost prvog čovjeka diplomatske misije Beča u Teheranu od 1888. do 1892. godine.

Krajem 1892. godine Baron Rakovszky je došao u Sarajevo gdje je boravio nešto više od godinu dana. Vjerovati da je vrijeme provedeno u Bosni i Hercegovini koristio u pripremi za putovanje Bliskim istokom. Cilj poduhvata bio je prikupljanje umjetničkih predmeta za izložbeni paviljon Bosne i Hercegovine u Budimpešti 1895. godine.¹⁴ Prema dostupnim podacima Rakovszky se na ekspediciju upustio u kasno ljeto 1894. godine. Tom prilikom obišao je Buharu, Samarkand, Hivu, Ašgabat, istočni Iran, Teheran, Bagdad, te druge gradove Iraka. Avanturu završava oktobra 1895. godine u Bejrutu.

Prema sačuvanom vizualnom materijalu čini se da su svi prikupljeni predmeti našli svoje mjesto na Milenijskoj izložbi u Budimpešti. Koncept postavke bez imalo dvojbe otkriva politiku Benjámína Kállaya o deotomanizaciji Bosne i Hercegovine, jer se niti jednim segmentom nije ukazalo na njen osmanski period. Dio izloženih zanatskih radova bio je predstavljen kao proizvod bosanskohercegovačkih majstora, ali zapravo

¹³ Andrea Baotić, "Orijentalizam u prikazima Bosne i Hercegovine pod austrougarskom upravom na svjetskim i međunarodnim izložbama", 107-130.

¹⁴ Andrea Baotić, *Mehanizmi institucionalne artikulacije moći u izlagačkoj djelatnosti: bosanskohercegovački "izložbeni kompleksi"*, 53; Iván Szántó, "Persian Art for the Balkans in Austro-Hungarian Cultural Policies", u: Yuka Kadoi i Iván Szántó ur., *The Shaping of Persian Art. Collections and Interpretations of the Art of Islamic Iran and Central Asia*, Newcastle-upon-Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2013, 143.

ovi proizvodi su nastali pod uticajem Kállayevih nastojanja formiranja *protoislamske-neosmanske* umjetnosti koja je jednim dijelom bila inspirisana umjetnošću Perzije.¹⁵

Nakon završetka izložbe u Budimpešti izloženi objekti su počevši od decembra 1896. godine i u godinama što slijede postepeno slani u kolekciju Zemaljskog muzeja. Ovo je zasigurno najveći razlog zašto se danas u zbirkama ovog Muzeja nalaze brojna djela islamske umjetnosti porijeklom iz Irana,¹⁶ a među kojima se izdvaja safavidska halija iz 17. stoljeća.¹⁷

VELIKA SARAJEVSKA HALIJA IZ MAHANA

Odjeljenje za etnologiju Zemaljskog muzeja posjeduje zanimljivu kolekciju safavidskih halija koja mami uzdahe iranista i historičara umjetnosti diljem svijeta. Najveću pažnju iz zbirke privlači primjerak iz 1637. godine (Sl. 1). U staroj inventarnoj knjizi Odjeljenja za etnologiju bio je zaveden pod brojem 1049 s napomenom da je star dvije stotine šezdeset godina i da je rasparčan u šest fragmenata. Kasnijom analizom Cvetka Đ. Popovića utvrđeno je da su samo dva fragmenta od spomenutih šest nekada činila istu cjelinu, dok su ostali fragmenti pripadali drugim halijama.¹⁸ Prema novoj inventarnoj knjizi, koja slijedi saznanja Popovića, halija iz 1637. godine zavedena je pod inventarnim brojem 2111/I.

¹⁵ Andrea Baotić, *Mehanizmi institucionalne artikulacije moći u izlagačkoj djelatnosti: bosanskohercegovački "izložbeni kompleksi"*, 55.

¹⁶ Iván Szántó, *The Heritage of Persian Art in Bosnia and Herzegovina*, Posted on Monday, April 2, 2012 (<http://www.cultureshutdown.net/the-heritage-of-persian-art-in-bosnia-and-herzegovina/>) (9.1.2014.).

¹⁷ Prema Arthur Upham Popeu haliju je Albert B. Rakovszky kupio za ministra vanjskih poslova Austro-Ugarske, koji ju je potom poslao u Sarajevo. Vjerovatno je Pope mislio na Gustava Sigmunda Grafa Kalnockya von Köröspataka, koji je u to vrijeme obavljao dužnost ministra vanjskih poslova Austro-Ugarske Monarhije (1891-1895). Cvetko Đ. Popović, „Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu*, X/1955, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 31.

¹⁸ Cvetko Đ. Popović, „Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, 31.

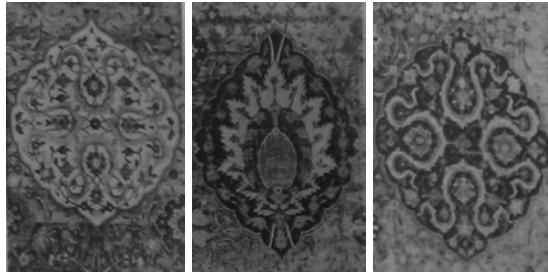

Sl. 1. Velika sarajevska halija iz Mahana¹⁹

¹⁹ Sarajevska safavidska halija nije izlagan od sredine 20. stoljeća što je razlog da su njene fotografije rijetke poput onih objavljenih u knjizi Arthura Upham Popea *Survey of Persian art* (1939) i članku Cvetka Đ. Popovića, "Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka" (1955). Kako je Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine bio zatvoren od oktobra 2012. godine do septembra 2015. godine zbog finansijskih problema, fondovi muzeja nisu bili dostupni široj javnosti. Iz razloga što se Zemaljski muzej još uvijek oporavlja od trogodišnje krize nije bilo moguće načiniti nove fotografije, te su zbog navedenog fotografije 1. i 2. preuzete iz Pope *Survey of Persian art* (1939), fotografije 3 i 6. preuzete iz Popović, "Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka" (1955), a najmlađe fotografije 4. i 5. iz 2008. godine ustupljene su srdačnošću mr. Azre Bečević-Šarenkapa inače konzervatora u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine; Vidjeti: Cvetko Đ. Popović, „Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, 31-50; Arthur Upham Pope et al, *Survey of Persian art*, London : New York : Oxford, 1939, 1238.

Halija nije sačuvana u cijelosti već fragmentarno, a njena rekonstrukcija ukazuje da je imala nepravilan oblik, odnosno da je originalno imala formu pravougaonika s jednim isturenim dijelom.²⁰ Najviše je očuvana sredina, dok su rubni dijelovi oštećeni. Na jednoj strani halije, koja se može smatrati njenim gornjim dijelom, nalazi se tekst u kartušama. Ukrasi na haliji isprepliću se i nižu jedan za drugim, a zavisno od oblika mogu se razvrstati na: velike ukrase u obliku medaljona, manje ukrase u obliku vaza, manje ukrase u obliku kartuša, te amorfne i floralne motive.

Najprimjetniji oblici na cjelokupnoj haliji su veliki ukrasi u obliku medaljona (Sl. 2). Raspoređeni su u četiri reda, dva reda svijetložutih medaljona i dva reda tamnoplavih medaljona. Prvi i treći red imaju identične oblikovane medaljone, u oba niza medaljoni su svijetložuti, a njihova ornamentika je sastavljena od četiri stilizovana motiva oblaka (*bulut*). Drugi i četvrti red tamnoplavih medaljona su istovjetni. U sredini svakog je žuti cvijet s crvenim detaljima, dok je u sredini žutog cvijeta šareno medaljonsko polje nalik šahovskoj tabli (*müşebbek*), a sam žuti cvijet uokviren je plavim cvjetnim vijencem. Izuzetak postoji kod središnjeg tamnoplavog medaljona u oba reda gdje se umjesto žutog cvijeta nalaze četiri stilizovana motiva oblaka.

Sl. 2. Medaljoni

Između tamnoplavih i svijetložutih medaljona nalaze se manji ukrasi u obliku vaza u paru (Sl. 3), raspoređenih jedne naspram druge. Svaki par je istovjetan oblikom, ali različit bojom, jedna vaza je uvijek tamnoplava, a druga svijetložuta. Upravo vaze na sarajevskoj haliji jesu razlog zbog kojeg se ubraja u skupinu poznatu kao „vaza halije”.

²⁰ Cvetko Đ. Popović, “Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, 35-36.

Sl. 3. Vaze

Boja središnjeg dijela halije je izbledjela ljubičasta, koja je vjerovatno izvorno bila grimizna. Između spomenutih ukrasa medaljona i vaza nalaze se manji ukrasi u obliku kartuša (Sl. 4). Amorfni (*müşebbek*) i floralni motivi (*penç, gonca, hatayi, rumi, yaprak, bulut*) se nalaze u medaljonima i vazama, te izvan njih i poput vezivnog tkiva objedinjuju ostale ukrase halije.

Sl. 4. Kartuša

Središnji dio halije s tri strane je uokviren bordurom, koja se od središnjeg dijela razlikuje i bojom i ornamentikom. Podloga bordura nije ljubičasta nego svijetložuta. U ornamentici bordura ponovo se uočavaju vaze, nešto drugačijeg oblika od vaza u središnjem dijelu halije.

Halija ima osnovu od pamuka, potku od vune i pamuka, te čvorove od vune.²¹ Broj čvorova, prema Cvetku Đ. Popoviću, na sarajevskoj haliji iznosi 30 čvorova na 1 cm².²²

²¹ Cvetko Đ. Popović, "Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka", 35-37.

²² Ibid, 37.

MU'MIN IBN QUTB AL-DĪN MĀHĀNĪ
– GLAVNI MAJSTOR HALIJE

Pod inventarnim brojem 2111/I pored velike halije zaveden je fragment za kojeg je Cvetko Đ. Popović nakon formalne i stilske analize utvrdio da je nekada pripadao velikoj haliji (Sl. 5),²³ a njegove dimenzije 2,17 x 0,61 m upućuju da se vjerovatno nalazio na njenoj desnoj donjoj strani. Osim floralnih motiva ovaj fragment sadrži kartušu na kojoj je upisano ime glavnog majstora radionice: عمل استاذ مومن ابن قطب الدين ماهاني, odnosno u prijevodu: "Rad majstora Mu'mina sina Kutbuddina Mahanija". Nažalost nije poznata biografija umjetnika, ali to nikako ne umanjuje vrijednost sarajevskog primjerka koji se smatra najboljom i najpoznatijom vaza halijom s natpisom.²⁴

Sl. 5. Ime glavnog majstora na haliji

VAZA HALIJA VIŠEMEDALJONSKOG DIZAJNA

Na izložbi upriličenoj povodom *The World of Islam Festival* 1976. godine May H. Beattie je predstavila halije središnje Perzije. Izložba je bila brižljivo pripremana i popraćena katalogom *Carpets of Central Persia, with Special Reference to Rugs of Kirman*.²⁵ „Niti jedna klasifikacija starih halija ne može nikada biti zadovoljavajuća“ tvrdi Beattie,²⁶ nastavljajući da je ipak nužno napraviti selekciju. Jedan od ciljeva izložbe May H. Beattie bio je predstavljanje što više različitih primjeraka halija „vaza tehnike“ koju karakteriše upotreba vlakna boje slonovače, asimetrični

²³ Ibid, 44-47.

²⁴ May H. Beattie, *Carpets of Central Persia, with Special Reference to Rugs of Kirman*, Westerham, World of Islam Festival Publishing Company, 1976, 16.

²⁵ Ibid, 23.

²⁶ „No classification of antique carpets can ever be satisfactory [...]“, Ibid, 19.

(perzijski) čvor, te osnova s tri reda potke.²⁷ Iz razloga što su dezeni ovih halija ukrašeni vazama čitava skupina nazvana je „vaza halijama“, gdje se ubraja i sarajevski safavidski primjerak iz 1637/38. godine.

Postoje blage nedoumice o porijeklu vaza halija, ali prema P. R. Jimu Fordu najviše je slaganja da potiču iz Kermana.²⁸ Shodno tome i porijeklo sarajevskog primjerka trebalo bi tražiti u radionicama Kermana. Premda se glavni majstor potpisao kao Mu'min sin Qutbu Al-Dīna Māhānī'a, njegovo *nisba* (ime porijekla) Māhānī' upućuje da je otišao iz rodnog Mahana i djelovao drugdje. To drugdje vjerovatno je bila neka radionica u Kermanu, što se čini logičan odabir, jer se Mahan nalazi u neposrednoj blizini Kermana. Ovome treba dodati da su oba grada u 17. stoljeću doživljavaju kulturni polet.²⁹

Prema tipologiji Beattie je prepoznala sedam vrsta Kerman vaza halija, a sarajevski je pridružila skupini halija „višemadaljanskog dizajna“ (multiple-medallions design).³⁰ Glavna odlika „višemadaljanskog dizajna“ jesu motivi medaljona čiji raspored može biti odvojen, povezan, preklapljen, a medaljoni oblikom mogu biti zašiljeni, jednostavni, s poljima, dekorisani ili ne.³¹ Halije ove grupe datiraju se u 16. i 17. stoljeće. Pored sarajevskog primjerka ovoj skupini pripadaju halije iz kolekcije Vojvode od Baklua i Kvinsberija (Duke of Buccleucha and Queensberry),³² Muzeja tekstila i dekorativne umjetnosti (Musée des Tissus et des Arts décoratifs) u Lionu³³ i Metropolitan muzeja (Metropolitan Museum) u New Yorku.³⁴ Prema May H. Beattie ove halije nalikuju drugoj grupi vaza halija poznatoj kao halije „dvopovršinskih lisnih-rešetki“ (two-plane leaflet-lattice). Sličnost je bila razlogom, kako autorica tvrdi,³⁵ da Arthur Upham Pope napravi usporedbu sarajevske halije „višemadaljanskog dizajna“ s halijom „dvopovršinskih lisnih-rešetki“³⁶ iz Viktorija i Albert muzeja (Victoria and Albert Museum) u Londonu.³⁷

²⁷ Ibid, 14-15.

²⁸ P. R. J. Ford, *Oriental Carpet Design: A Guide to Traditional Motifs, Patterns and Symbols*, Thames & Hudson, London, 2007, 118.

²⁹ Rudi Matthee, *Persia in Crisis: Safavid Decline and the Fall of Isfahan*, I. B. Taurus, New York, 2012, 159-160

³⁰ May H. Beattie, *Carpets of Central Persia*, 23, 78.

³¹ Ibid, 23.

³² Ibid, 23, 43.

³³ Ibid, 89.

³⁴ Metropolitan Museum, AN: 56.185.1; May H. Beattie, *Carpets of Central Persia*, 90.

³⁵ May H. Beattie, *Carpets of Central Persia*, 77-78.

³⁶ Arthur Upham Pope et al, *Survey of Persian art*, 2381.

³⁷ Victoria and Albert Museum, MN: 127-1884.

TEKST NA HALIJI

Sarajevski primjerak na gornjoj strani krasi tekst raspoređen u deset kartuša, a u svakoj je po jedan stih. Tekst je na perzijskom jeziku, oblikovan svijetložutim harfovima (slovima) na tamnoplavoj podlozi i teče kako slijedi:

زهی روضه پاک پر نور ساحت
 که فرشش سزد پرده دیده خور
 کل باغ احسان سلیمان دوران
 کز و تازه شد کلشن میر میران
 ابو المهدی آن کوهر بحر تحقیق
 تا تمام یافت این فرش عالی
 بدین روضه انداخت این فرش عالی
 چو تاریخ جستم تا تمام عالی
 ندا امد از غیب تاریخ مرغوب
 جناح ملک کن بال فرش جاروب
 سنه ۱۰۴۷

*Lijepog li hrama čistog, što k'o perivoj sija,
 Čija halija zaslužuje hurije mahrama biti.
 Ruža to je dobročinstva Sulejmana svoga vremena,
 Kojom se okrijepi ružičnjak mirmirana,³⁸
 Abu Al-Mehdi - dragulj u moru Istine.
 Kada se istka ova skupocjena halija,
 Prostro ju je u ovome hramu.
 Kada pitah za datum svršetka,
 Iz Gajba³⁹ se objavi traženi datum,*

³⁸ Mirmiran je titula koja se dodjeljivala visokopozicioniranim dužnosnicima u safavidskoj Perziji. Njeni ekvivalenti u drugim carstvima islamskog svijeta su beglerbeg i amīr al-'umarā', a svi termini prevode se kao glavni komadant. Pored ovoga mirmiran je naziv plemićke porodice iz vremena Safavidskog carstva i smatram da se u ovom bejtu upravo referira na porodicu Mirmiran.

³⁹ Gajb je nevidljivi svijet.

*Neka krila meleka budu metla koja haliju čisti.
Godina 1047.⁴⁰*

Značajan tekst o haliji posvetio je Cvetko Đ. Popović⁴¹ koji je primijetio da je Arthur Upham Pope napravio omašku i kao godinu nastanka naveo 1067/ ١٠٦٧ hidžretsku, odnosno 1656. godinu.⁴² Ovdje je nužno kazati da je arapski broj 4 moguće pisati na dva načina kao „٤“, ali i na drugi način „٤“. Čini se da je drugi oblik pisanja 4/٤ dalo povoda Popeu da broj pročita kao 6/٦, jer se mora priznati da između njih postoji vizualna sličnost. U prilog činjenici da je ipak riječ o broju 4/٤ ide istovjetan oblik ovog broja na poznatoj Ardabil haliji u Viktorija i Albert muzeju u Londonu.⁴³ Da je riječ o broju 4/٤ i 1047/ ١٠٤٧ hidžretskoj godini, potvrđuje također brojčana vrijednost posljednjeg stiha (Sl. 6):

جناح ملك كن بال فرش جاروب

Sl. 6. Posljednji stih na haliji s godinom završetka

⁴⁰ Zahvaljujem se profesu dr. Namiru Karahaliloviću s Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu za prijevod teksta na haliji. Želim napomenuti da je u izvornom prijevodu profesora Karahalilovića korištena riječ „tepih“, koju sam radi kongruencije s ostatkom teksta preinačio u „halija“. Prijevod profesora dr. Namira Karahalilovića usporediti sa zajedničkim prijevodom dr. Šaćira Sikirića i prof. Hamida Hadžibegića koji se nalazi u tekstu Cvetko Đ. Popović, “Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, 42.

⁴¹ Cvetko Đ. Popović, “Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, 42-43.

⁴² Arthur Upham Pope et al, *Survey of Persian art*, 2381.

⁴³ Rexford Stead, *The Ardabil Carpets*, Malibu, California, J. Paul Getty Museum, 1974, 28-29.

Kada se vrijednosti harfova posljednjeg stiha zbroje slijedeći abadžad sistem (numerologija) njihov zbir odgovara 1047. (1637/38) godini.⁴⁴ Najvjerojatnije da navedeni datum označava vrijeme završetka izrade halije što bi značilo da je proces započeo dvije ili tri godine ranije,⁴⁵ što odgovara vladavini Šaha Safia I koji je vladao od 1629. do 1642. godine.⁴⁶ Nasuprot ustaljenom mišljenju da je većina perzijskih halija datirana, zapravo je to rijetkost, jer je potpisivanje glavnog umjetnika i godine završetka kao običaj tek zaživio u 18. stoljeću.⁴⁷ Prema dosadašnjim saznanjima samo nekolicina safavidskih halija je datirano,⁴⁸ a među njima posebno mjesto zauzima sarajevski primjerak.

PORIJEKLO HALIJE

Oblik halije jasno upućuje da je bila tkana za tačno određeni prostor. Prvu smjernicu dala je May H. Beattie u svom katalogu,⁴⁹ gdje navodi da se ova halija nekada nalazila u jednom mauzoleju u Mahanu. Dvije godine nakon toga, Jenny Housego u tekstu „Kirman and Mahan“ analizira haliju i dolazi do zaključka da njene dimenzije odgovaraju glavnoj odaji mauzoleja Šejha Ni‘metullaha u Mahanu.⁵⁰

Glavni trag u oba citata vodi do putopisa Ellae C. Sykes (1863.-1939.), koji je nastao krajem 19. stoljeća. Ova Britanka je prateći brata Percya Sykesa, diplomatu i putopisca, na putovanju Iranom u nekoliko navrata sreća austrougarskog diplomatu Bélu Rakovszkyog, kojeg je angažovao Benjámín Kállay. Prilikom njihovog prvog susreta 1894. godine, kako bilježi Ella Sykes, Rakovszky je pokazao veliko zanimanje

⁴⁴ +(ن)50 +(ك)20 +(ك)20 +(ل)30+(م)40+(ح)8 +(ا)1 +(ن)50 +(ج)3 ++(ش)300+(ر)200
ب)2 +(و)6 +(و)200 +(ا)1 +(ح)3 = 1047 (ف)80 +(ل)30 +(ا)1 +(ب)2

⁴⁵ Lois Wyche, “A Sixteenth-Century Persian Carpet”, *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, tom 50, br. 2, 1963, 35.

⁴⁶ Andrew J. Newman, *Safavid Iran : Rebirth of a Persian Empire*, I.B.Tauris, New York, 2008, 73-80; R. M. Savory et al., “Safawids”, u: Brill *The Encyclopaedia of Islam*, tom 8 (NED-SAM), 1995, 770.

⁴⁷ Kurt Erdmann, *Seven Hundred Years of Oriental Carpets*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles 1970, 167.

⁴⁸ Ibid, 169-170; Sheila S. Blair, “The Ardabil Carpets in Context,” u: Andrew J. Newman ur., *Society and culture in the early modern Middle East: Studies on Iran in the Safavid Period*, Leiden, 2003, 137-138; Fusnota 17. u: Michael Franses, “A Museum of Masterpieces: Safavid Carpets in the Museum of Islamic Art, Qatar,” *Hali*, br. 155, 2008, 28.

⁴⁹ May H. Beattie, *Carpets of Central Persia*, 78.

⁵⁰ Jenny Housego, „2. Kirman and Mahan“, *Oriental Art*, 23/4, 1977, 468-470.

za perzijske halije i vrijedne antikvitete, što u dnevniku zapisuje: „Gospodin Rakovszky, [...] bio je otpravnik poslova austrijskog poslanstva u Teheranu, [...] koji je izjavio da će ga njegovo traganje za starim halijama i antikvitetima zadržati u Kermanu duže nego što je predvidio”.⁵¹ Drugi susret koji je trajao nešto duže desio se netom nakon što je Rakovszky kupio jednu haliju, što Ella Sykes bilježi: „Bio se dogovorio za jednu staru haliju iz poznatog mauzoleja Šejha Ni‘metullaha iz Mahana, nekih dvadeset milja od Kermana; ali načini pregovaranja na Orijentu su čudni; prošlo je preko mjesec prije nego je došao u njegov posjed”.⁵² Ovi navodi jesu najstariji spomen sarajevske halije, prema kojima je halija u direktnoj vezi s mauzolejom Šejha Ni‘metullaha u Mahanu. Nadalje Britanka nije krila oduševljenje kada je ugledala haliju: „Ova halija, koju sam kasnije vidjela, poklon je Šaha Abbasa iz 16. stoljeća, dosta je izlizana i isječena u više od trideset dijelova, a koje su Perzijanci sastavili bez obzira na uzorke. Bez obzira što je bila skoro otrcana, tako da su se izvorne boje teško razaznavale, moglo se samo diviti velikim medaljonima na grimiznoj pozadini ispunjenoj listovima i grančicama, ovičenim stihovima s perzijskim slovima u nizovima polja. Pored grubih oštećenja koje je pretpjela, ljupka žuta, bogata crvena, te indigo još uvijek su sijale. Biće ponos muzeju kojem će ju njegov sadašnji vlasnik predati”.⁵³ Zanimljivo da ova Britanka nastanak halije povezuje s vremenom vladavine Šaha Abbasa, odnosno 16. stoljećem, ali zašto to čini ne može se shvatiti. Moguće da ju je ponio osjećaj divljenja prema haliji, te je stoga dataciju povezala sa zlatnim periodom Šaha Abbasa.

⁵¹ „M. de Rakovszky, [...] had been charge d'affaires at the Austrian Legation at Tehran, [...] trusted that his search for old carpets and antiques would keep him longer at Kerman than he anticipated”, Ella C. Sykes, *Through Persia on a Side-Saddle*, London, 1898, 67.

⁵² „He was in treaty for the ancient carpet in the famous shrine of Shah Niamatullah at Mahun, some twenty miles from Kerman ; but so intricate are the ways of Oriental bargaining that it was over a month before he got it into his possession”, *Ibid*, 83.

⁵³ „This carpet, which I saw later on, had been presented to the shrine by Shah Abbas in the sixteenth century, was much worn and cut up into as many as thirty pieces, which the Persians had re-joined with no regard to the pattern. But in spite of being nearly threadbare, so that the original colours were difficult to discern, one could not but admire the design of grand medallions on a dark crimson ground, filled in with leaves and branches, and bordered with verses in Persian characters on a series of oblongs. Cruelly as it had been treated, yet the lovely yellows, rich reds, and indigos were still undimmed in places, and now it must be the pride of the museum to which its possessor presented it“, *Ibid*, 84.

Drugi argument koji ide u prilog da se sarajevska halija zaista nalazila u mauzoleju Šejha Ni‘metullaha Velija jeste navod Percy Sykesa, brata Elle Sykes. Prilikom njegove posjete Mahanu, Percy je među posljednjima vidio haliju na njenoj originalnoj lokaciji, jer u svom putopisu zapisuje da se u mauzoleju nalazi: „[...] fina stara halija s velikim medaljonima [...], koju je već kupio gospodin Rakovsky”;⁵⁴ ova zabilješka ukazuje na činjenicu da halija od vremena postavljanja u mauzolej nije izmještana. Pored ovoga, Percy je prvi koji spominje godinu na haliji, te je poput Arthura Uphama Popa „١٠٤٧“ pročitao kao 1067/1656. godinu, smatrajući da je to vrijeme završetka halije.⁵⁵ Nakon što je halija u konačnici otišla novom vlasniku, Percy zapisuje da je praznina poda u mauzoleju Šejha Ni‘metullaha Velija bila prekrivena običnim halijama.⁵⁶

Prema navodima sestre i brata, Rakovsky je kupio haliju iz mauzoleja Šejha Ni‘metullaha u Mahanu, to jeste mauzoleja vrlo cijenjenog Sejjida Šaha Ni‘metullaha Velija (1338–1428), osnivača derviškog tarikata Ni‘metullahija.⁵⁷ Rekonstrukcija sarajevske halije prema Cvetku Đ. Popoviću i Jenny Housego pokazala je da su njene prvobitne dimenzije bile 8,16 x 3,03 m,⁵⁸ što u potpunosti odgovara planu glavne prostoriji grobnog kompleksa Šejha Ni‘metullaha u Mahanu.⁵⁹

⁵⁴ „[...] fine old carpet with large medallions [...], which has since been bought by M. Rakovsky“, Percy M. Sykes, *Ten thousand Miles in Persia*, London, 1902, 149.

⁵⁵ Ibid, 149.

⁵⁶ Ella C. Sykes, *Through Persia on a Side-Saddle*, 182.

⁵⁷ Sejjid Šejh Ni‘metullah Veli (1338–1428) rođen je u Halepu, ali je veći dio svog života proveo u Perziji. Bio je učenik cAbd Allāh Yāficīa, kadirijskog šejha iz Jemena, kojeg je poslije smrti naslijedio. Nakon višegodišnjih putovanja Transoksanijom nastanio se u Mahanu (pokrajina Kerman), u Perziji, gdje osniva derviški red koji dobija ime po njemu, Ni‘metullahije. Premda je Šejh Ni‘metullah bio sunija, Ni‘metullahijski tarikat vremenom je poprimio sve odrednice šiitskog učenja. Ni‘metullahije su najbrojniji i najrasprostranjeniji šiitski sufijski tarikat. Terry Graham, “Shah Ni‘matullāh Walī: Founder of the Ni‘matullāhī Sufi Order,” Leonard Lewisohn ur., *The Heritage of Sufism II: The Legacy of Medieval Persian Sufism (1150–1500)*, 1999, Oneworld, Oxford, 173-190; Shahram Pazouki ur., *The Sufi Path: An Introduction to the Ni‘matullahi Sultan ‘Alishahi Order*, 2002 (<http://www.sufism.ir/books/download/english/sufipath.pdf>) (9.1.2014.), 9; John Renard, *The A to Z of Sufism*, Lanham, Toronto, Plymouth, 2009, 171-172; Norman Calder et al., *Classical Islam: A Sourcebook of Religious Literature*, Routledge, 2005, 262-268.

⁵⁸ Cvetko Đ. Popović, “Fragmenti persiskih ćilima iz XVII veka”, 36; Jenny Housego, „2. Kirman and Mahan“, 468-470.

⁵⁹ Sheila S. Blair, “The Ardabil Carpets in Context”, 138.

PITANJE NALOGODAVCA

Glavnog nalogodavca za izradu halije treba tražiti u prvoj polovini 17. stoljeća zbog upisane 1637/38. godine, dok njena vrsnoća ukazuje da je narudžba potekla iz kraljevske porodice. Pored težnje da se pokaže kao veliki dobročinitelj, mecena je želio pokazati naklonost prema Ni‘metullahijama, jer je haliju ciljano zaviještao za grobnicu Šejha Ni‘metullaha u Mahanu.⁶⁰

Poznato je da su od vremena Šejha Ni‘metullaha, odnosno 15. stoljeća, pa tokom cijele prve polovine 16. stoljeća ni‘metullahijski derviši imali dobre odnose s vladajućim Safavidima.⁶¹ Simpatije vlasti prema tarikatu postepeno su opadale krajem 16. stoljeća, osobito za vladavine Šaha Abbasa I (1588–1629), tačnije za vrijeme pobune Biktaš Hāna, poznate kao Afšarska buna. Mjesto ni‘metullahijskih derviša unutar Carstva ostalo bi netaknuto, da jedan od prvaka tarikata, Mīr Ġiyat al-Dīn Muḥammad Mīrān Yazdī (poznat kao Mīr-i Mīrān i vjerovato rondonačelnik sejjidske porodice Mīrmīrān), nije pokazao svoju naklonost prema pobunjenicima.⁶² Potpora ustanicima donekle je shvatljiva jer je njegova kćerka bila supruga Biktaš Hāna.⁶³

Svoj integritet Ni‘metullahijski tarikat je uspio privremeno vratiti do sedme decenije 17. stoljeća, što potvrđuje činjenica da su bili sveprisutni u safavidskom društvu.⁶⁴ Dokaz njihovog povratka u javni i dvorski život pokazuje uticajna uloga Mīr Muḥammada Amīna, sina spomenutog Mīr Ġiyat al-Dīn Muḥammada Mīrāna Yazdīa, koji je obavljao važne

⁶⁰ O grobnici Šaha Ni‘metullaha i pratećem vakufu konsultiran tekst Peyvand Firouzeh, *The Awqāf of Shāh Ni‘matullāh Valī’s Shrine in Mahan: Challenges and Negotiations*, Annual workshop of the British Institute of Persian Studies, British Institute of Persian Studies, mart 2014. (neobjavljen rad).

⁶¹ R. M. Savory et al., “Safawids”, 46.

⁶² Ann K. S. Lambton, “Quis custodiet custodes? Some Reflections on the Persian Theory of Government (Conclusion),” *Studia Islamica*, br. 6 (1956), 130; Colin P. Mitchell, *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*, 2009, I.B. Tauris, New York, 176.

⁶³ Rudi Matthee, “Loyalty, betrayal and retribution: Biktash Khan, Ya‘qub Khan and Shah ‘Abbas I’s strategy in establishing control over Kirman, Yazd and Fars”, Robert Hilienbrand et al. eds., *Ferdowsi, the Mongols and History of Iran: Art, Literature and Culture from Early Islam to Qajar Persia*, I.B. Tauris, New York, 2013, 191.

⁶⁴ N. Hanif, *Biographical Encyclopaedia of Sufis: Central Asia and Middle East*, New Delhi, 2002, 5.

dužnosti u Isfahanu za vrijeme vladavine Šaha Abbasa I.⁶⁵ U to vrijeme Mīr Muḥammad Amīn je vršio dužnost predstavnika naqīb al-ašrāfa Isfahana,⁶⁶ odnosno predstavnika svih sejjidskih porodica grada, što potvrđuje vjerodostojan historijski izvor koji ga izričito stavlja ispred svih šejhovskih i sejjidskih porodica tadašnjeg Isfahana.⁶⁷ Pored toga što je predstavljao poseban vjerski sloj, naqīb je bio nadzornik svih zanatskih esnafa.⁶⁸ Njegovo mjesto u društvu i utjecaj jasno se spoznaju kada se zna da se usprotivio Šahu Abbasu I u vezi s modernizacijom prijestolnice.⁶⁹ Jedan od članova porodice Mīrmīrān, Mirza Rāzī inače rođak Mīr Muḥammada Amīna, bio je u dobrim odnosima sa Šahom Abbasom I koji mu je čak dao ruku svoje kćerke.⁷⁰ Ovo nije jedini primjer ženidbe ni‘metullahija s članovima vladajuće dinastije, tako je Šah Tahmasp (1524–1576) udao kćerku Maryam Bekum za Šaha Ni‘metullaha III, sina uvaženog pripadnika Ni‘metullahijskog tarikata.⁷¹ Primjetno je da je porodica Mīrmīrān pripadala najvišem sloju safavidskog društva, što je razumljivo jer su bili sejjidi,⁷² odnosno bili su potomci poslanika Muhammeda a.s.

Zašto se uopće osvrtno na ni‘metullahijske dervise i porodicu Mīrmīrān? Razlog za ovo je velika mogućnost da je neko od pripadnika porodice, a koji je istovremeno bio dijelom carske svite, bio naručilac sarajevske safavidske halije. Za potporu hipoteze poslužiće četvrti stih halije, koji glasi: „کز و تازه شد کلشن میر میران“, u prijevodu: „Okrijepivši se u ružičnjaku mirmirana“. U nedostatku izvornih historijskih podataka ne može se reći ko je od pripadnika vladajuće porodice bio sljedbenik Ni‘metullahijskog tarikata, ali rodbinske veze Safavida i derviša upućuju da mecena dolazi iz vladajućeg sloja. Pitanje identiteta naručioca „sarajevske halije iz Mahana“ zasad bi se moglo zatvoriti zaključkom da

⁶⁵ Masashi Haneda, “Emigration of Iranian Elites to India during the 16-18th centuries”, *Cahiers d’Asie centrale* [Online], 3/4 | 1997, postavljeno 3.1.2011. (URL : <http://asiacentrale.revues.org/480>) (21.1. 2014.).

⁶⁶ Naqīb al-ašrāf su potomci poslanika Muhammeda a.s., A. Havemann, „Naqīb al-ashrāf“, u: *Brill Encyclopaedia of Islam*, tom 7 (Mif-Naz), ur. E. Van Donzel, B. Lewis, Ch. Pellat (Leiden, Brill, 1997), 926-927.

⁶⁷ R. D. McChesney, “Four Sources on Shah ‘Abbas’s Building of Isfahan”, *Muqarnas*, tom 5, 1988, 117.

⁶⁸ Mehdi Keyvani, *Artisans and guild life in the later Safavid period*, doktorska teza, Durham University, 1980. 77-78. (<http://etheses.dur.ac.uk/7492/>) (9.1.2014.).

⁶⁹ R. D. McChesney, “Four Sources on Shah ‘Abbas’s Building of Isfahan”, 117.

⁷⁰ Masashi Haneda, “Emigration of Iranian Elites to India during the 16-18th centuries”.

⁷¹ Andrew J. Newman, *Safavid Iran : Rebirth of a Persian Empire*, 54.

⁷² Ibid.

je bio član kraljevske i potomak porodice Mīrmīrān, sejjid, ali ujedno i derviš ni‘metullahija.⁷³

SARAJEVO KERMAN HALI (CARPET) FROM MAHAN

Summary

The main focus of this work is a 17th century Safavid carpet in the collection of the National Museum of Bosnia and Herzegovina. The present article seeks to show all aspects of the great value of this carpet. The first thing that the author examines is the cause of its arrival to Sarajevo and after a brief historical overview the author comes to the conclusion that the carpet was a part of Austro-Hungarian cultural policy in Bosnia and Herzegovina. Stylistic and formal analysis shows that the carpet belongs to the group of Persian vase carpets with multiple-medallions design. This extraordinary masterpiece was finished not in 1067 AH (1656 AD), as Arthur Upham Pope suggested, but in 1047 AH (1637/38 AD). On the basis of historical sources it was possible to conclude that this carpet was made for and placed in Shayh Ni‘matullah Walī Shrine in Mahan, Iran. At the end of the paper the author suggests that the patron was a member of the noble Mīrmīrān family.

Key words: Islamic art, National Museum of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo Kerman carpet, Kerman vase carpets, Mahan, Shayh Ni‘matullah Walī.

---

⁷³ Na mojoj radost dr. Peyvand Firouzeh iskazala je pozitivan stav o mojoj hipotezi i kazala da je očita veza između Mīrmīrān porodice i halije iz grobnice Šaha Ni‘metullaha u Mahanu. Svoja posljednja saznanja o sarajevskoj Mahan haliji dr. Peyvand Firouzeh će predstaviti na 11. biennalu konferencije iranskih studija (Eleventh Biennial Iranian Studies Conference) koja će biti održana augusta 2016. godine u Beču. Naslov prijavljenog rada dr. Peyvand Firouzeh je „Mahan Carpet Fragments: Patronage and Aesthetic Connections with the Shrine of Shah Ne‘matollah Wali“.